

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 36

ΘΕΜΑ: Εγκώμιο των προγόνων, των πατέρων και της σύγχρονης γενιάς. Υποδήλωση του θέματος του Επιταφίου.

ΠΡΟΓΟΝΟΙ (Από τη μυθική εποχή ως το τέλος των Περσικών Πολέμων, 479π. Χ.)

Ἄρξομαι δὲ ἀπὸ τῶν προγόνων πρώτον: Α΄ Γενιά της Αθηναϊκής Ιστορίας (ΥΑΠ σ. 25)

Η αναφορά στους προγόνους γίνεται: α. Εξαιτίας του θαυμασμού για τους προγόνους (πρότυπα αρετής)

β. Το έργο των νεκρών παίρνει αξία με το να εμφανίζεται ως αντάξια συνέχεια του έργου των προγόνων (ΟΕΔΒ σ. 13)

Ἐπαινος προγόνων: Επικεντρώνεται σε δύο σημεία: α. τὴν γὰρ χώραν οἱ αὐτοὶ αἰεὶ οἰκοῦντες: **Αυτόχθονον**

Οι Αθηναῖοι καυχιόνταν για την **αυτοχθονία** τους, γεννήθηκαν στα σπλάχνα της Αθηναϊκής γης.

β. διαδοχὴ τῶν ἐπιγιγνομένων μέχρι τοῦδε ἐλευθέραν δι' ἀρετὴν παρέδωσαν: **Αρετή**, με τη σημασία που έχει στον Όμηρο και ταυτίζεται με την πολεμική αρετή, την παλικάριά, τη γενναιότητα. Με τη γενναιότητα που έδειξαν οι πρόγονοι κληροδότησαν στις κατοπινές γενιές μια πατρίδα ελεύθερη.

ΠΑΤΕΡΕΣ (479-445π.Χ.)

Καὶ ἐκεῖνοί τε ἄξιοι ἐπαίνου καὶ ἔτι μᾶλλον οἱ πατέρες ἡμῶν. κτησάμενοι γὰρ πρὸς οἷς ἐδέξαντο ὅσῃν ἔχομεν ἀρχὴν οὐκ ἀπόνως ἡμῖν τοῖς νῦν προσκατέλιπον: Β΄ Γενιά της Αθηναϊκής Ιστορίας: Οἱ πατέρες ἡμῶν (ΥΑΠ σ. 25)

Προσφορά πατέρων: α. κληρονόμησαν (ἐδέξαντο) μιαν ελεύθερη Αθήνα

β. δημιούργησαν μια μεγάλη δύναμη με κόπους και θυσίες (**ἀρχήν, οὐκ ἀπόνως**)

γ. και τα δύο αυτά τα κληροδότησαν στους συγχρόνους του Περικλή (**προσκατέλιπον**), θεμελιώνοντας την Αθηναϊκή ηγεμονία.

Η ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΗ (445-431 π. Χ.)

καὶ τὰ πλείω αὐτῆς αὐτοὶ ἡμεῖς οἱ νῦν ἔτι ὄντες μάλιστα ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ ἐπηυξήσαμεν καὶ τὴν πόλιν τοῖς πᾶσι παρεσκευάσαμεν καὶ ἐς πόλεμον καὶ ἐς εἰρήνην αὐταρχεσάτην

Γ' Γενιά της Αθηναϊκής Ιστορίας : Η γενιά του Περικλή (ΥΑΠ σ. 25).

Αύξηση της δύναμης της Αθήνας – Εσωτερική οργάνωση :α) εδραίωση δημοκρατικών θεσμών

β) ενίσχυση ναυτικής δύναμης

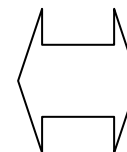
γ) ανάπτυξη εμπορίου και βιοτεχνίας

δ) ανάδειξη Αθήνας σε πνευματικό κέντρο όλης της Ελλάδας

ΠΡΟΘΕΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ(κύρια ιδέα του Επιταφίου)

«ἀπὸ δὲ οἷας τε ἐπιτηδεύσεως ἤλθομεν ἐπ' αὐτὰ καὶ μεθ' οἷας πολιτείας καὶ τρόπων ἐξ οἷων μεγάλα ἐγένετο, ταῦτα δηλώσας πρῶτον εἶμι καὶ ἐπὶ τὸν τῶνδε ἔπαινον» (ΥΑΠ, σ. 26 και ΟΕΔΒ, σ.14, 61)

- **Επιτήδευσις:** Αρχές που στηρίζουν τις πράξεις μας, που διέπουν τη συμπεριφορά μας. Κατά τον Ι. Κακριδή ο όρος αναφέρεται «στο γενικό πνεύμα που διαμορφώνει τη ζωή».
- **Πολιτεία:** «δημόσια ζωή σε κάθε της έκφραση» (Ι. Κακριδής, σ. 18), το πολίτευμα, η πολιτειακή οργάνωση και δομή, οι κανόνες λειτουργίας της δημόσιας ζωής.
- **Τρόποι:** «πώς σκέφτεται και ενεργεί ο άνθρωπος σαν ιδιώτης πιο πολύ –στο σπίτι του μέσα, ακόμα σαν τεχνίτης και σαν επιστήμονας»(Ι. Κακριδής, σ. 36). Τα στοιχεία του χαρακτήρα του Αθηναίου πολίτη, η διαγωγή και το ήθος του, όπως εκδηλώνεται στις διαπροσωπικές του σχέσεις, στις επαγγελματικές του δραστηριότητες και στις πνευματικές του αναζητήσεις.
- **Ἐπαινος των νεκρῶν**



Γενεσιουργές δυνάμεις αθηναϊκής ακμής

Τρόποι με τους οποίους ο Περικλής εξυψώνει το έργο της δικής του γενιάς.

α. Μορφικά

1. Η πολυσυλλαβία

Οι γενιές των Αθηναίων

οί πρόγονοι

οί πατέρες ήμῶν

ἡμεῖς οἶδε οἱ νῦν ἔτι ὄντες μάλιστα ἐν τῇ καθεστηκυία ἡλικίᾳ

Το έργο τους

οἰκοῦντες ... παρέδοσαν

κτησάμενοι...προσκατέλιπον

ἐπηυξήσαμεν καὶ παρεσκευάσαμεν

2. Η χρήση του υπερθετικού βαθμού (αὐταρχεστάτην) για το έργο της δικής του γενιάς.

β. Με την κλιμάκωση του επαίνου κάθε γενιάς:

(οἱ πρόγονοι) ἄξιοι ἐπαίνου

(οἱ πατέρες) ἔτι μᾶλλον (ἄξιοι ἐπαίνου)

Λογικά λοιπόν εμεῖς (η γενιά του Περικλή) αξίζουμε το μέγιστο έπαινο (Φυσικά, κάτι τέτοιο δε θα μπορούσε να ειπωθεί από τον ίδιο τον Περικλή, αφήνεται όμως έμμεσα να εννοηθεί).

Πού αποσκοπεί ο έπαινος της γενιάς του Περικλή;

- Στην τόνωση του ηθικού των Αθηναίων: δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι βρισκόμαστε στην αρχή ενός πολέμου, ο οποίος προβλέπεται να είναι μακροχρόνιος και δύσκολος.
- Να συναισθανθούν οι Αθηναίοι το μέγεθος της ευθύνης τους απέναντι στο έργο των προγόνων.
- Στην προβολή εκ μέρους του Θουκυδίδη του μεγαλείου της Αθήνας του Περικλή. Αν σκεφτούμε ότι, πιθανότατα, όταν ο Θουκυδίδης έγραφε την ιστορία του, η Αθήνα του Περικλή ήταν ήδη παρελθόν και είχε περάσει πια στη σφαίρα των προγόνων. Συνεπώς, πρέπει να της αποδοθεί ο ανάλογος έπαινος.

Κυριότερες αποκλίσεις του κεφ. 36 από την τυπική δομή των επιταφίων λόγων (ΟΕΔΒ, σ.13)

- Η διάκριση των προγόνων σε προγόνους και πατέρες
- Ο έμμεσος έπαινος που γίνεται στη γενιά του Περικλή.
- Η κλιμάκωση του επαίνου των πατέρων, προγόνων και της δικής του γενιάς.
- Η παράλειψη των πολεμικών κατορθωμάτων των προγόνων.
- Η απόφαση του Περικλή να επικεντρωθεί στην «ἐπιτήδευσιν», «την πολιτείαν» και τους «τρόπους», τους παράγοντες που μετέτρεψαν την Αθήνα σε μεγάλη δύναμη.

Συγκρίσεις του κεφαλαίου με την τυπική δομή των επιταφίων λόγων (ΟΕΔΒ, σ.13)

- Ο λόγος του Περικλή θα ξεκινήσει με αναφορά /έπαινο στους προγόνους, όπως συμβαίνει σε όλους τους επιτάφίους λόγους.
- Εγκώμιο της αττικής γης και της αυτοχθονίας των Αθηναίων.
- Η αναφορά στα κατορθώματα των προγόνων (έστω κι αν τελικά παραλείπονται).
- Η πρόθεση του Περικλή να φτάσει και στον έπαινο των παρόντων νεκρών (τυπικό στοιχείο των επιταφίων λόγων).

Σχολιάστε τις πιο κάτω φράσεις από την αρχή και το τέλος του κεφ. 36.

«δίκαιον γὰρ αὐτοῖς καὶ πρέπον δὲ ἅμα ἐν τῷ τοιῷδε τὴν τιμὴν ταύτης τῆς μνήμης δίδοσθαι»

«νομίζων ἐπὶ τε τῷ παρόντι οὐκ ἂν ἀπρεπῇ λεχθῆναι αὐτὰ καὶ τὸν πάντα ὅμιλον καὶ ἀστῶν καὶ ξένων ξύμφορον εἶναι ἐπακοῦσαι αὐτῶν»

«δίκαιον γὰρ αὐτοῖς καὶ πρέπον δὲ ἅμα ἐν τῷ τοιῷδε τὴν τιμὴν ταύτης τῆς μνήμης δίδοσθαι»

Το **δίκαιο** είναι αυτό που πηγάζει από το θεσπισμένο (γραφτό) νόμο, το **πρέπον** είναι αυτό που πηγάζει από την έννοια του χρέους, του σεβασμού, της ηθικής υποχρέωσης (άγραφος νόμος).

«νομίζων ἐπὶ τε τῷ παρόντι οὐκ ἂν ἀπρεπῇ λεχθῆναι αὐτὰ καὶ τὸν πάντα ὅμιλον καὶ ἀστῶν καὶ ξένων ξύμφορον εἶναι ἐπακοῦσαι αὐτῶν»

Επανέρχεται η έννοια του πρέποντος (ἀπρεπῇ), όχι όμως και του δικαίου. Αντιθέτως χρησιμοποιείται το επίθετο «ξύμφορον» (ωφέλιμο), το οποίο ξαφνιάζει τον ακροατή-αναγνώστη. Κι όμως, όφελος θα υπάρξει και για τον Αθηναίο ακροατή και για τον ξένο («ἀστῶν καὶ ξένων»: προσέξτε πόσο στενά συνδέεται με το κεφ. 34 με το οποίο ο λόγος αποτελεί ένα ενιαίο σύνολο). Ο Αθηναίος που θα ακούσει το λόγο θα νιώσει το ηθικό του να ανεβαίνει, ακούγοντας τα κατορθώματα των προγόνων του και της δικής του γενιάς. Ο ξένος θα ωφεληθεί, καθώς μπροστά του θα έχει παρουσιαστεί ένα πρότυπο πολιτείας και τρόπων ζωής, το οποίο θα μπορούσε να μιμηθεί κι ο ίδιος (έμμεση παρουσίαση της Αθήνας ως μορφωτικού κέντρου). Όφελος θα υπάρξει και για τον αναγνώστη (κάθε εποχής) του έργου του Θουκυδίδη, κυρίως με την έννοια της ιστορικής γνώσης που θα αποκτήσει.

Με την επανάληψη των ίδιων ή παρόμοιων εννοιών στην αρχή και στο τέλος του κεφαλαίου επιτυγχάνεται η ενότητα του κειμένου. Με αυτό το κυκλικό κλείσιμο το κείμενο «αποστρογγυλώνεται» (κατά τον Ι.Φ. Κακριδή).